δύο κείμενα για το ποδόσφαιρο

Το ανα χείρας έντυπο ετοιμάστηκε για να μοιραστεί στο τριήμερο του Θερσίτη (25,26,27 Ιούνη 2010) με αφορμή το μουντιάλ που διεξάγεται αυτές τις μέρες στη Ν. Αφρική.

Πέραν των εφημερίδων, χρησιμοποιήθηκαν και οι παρακάτω πηγές (η αναφορά στις πηγές δεν γίνεται από κάποιον περίεργο σεβασμό στην έννοια των “πνευματικών δικαιωμάτων” αλλά για όσους/ες θελήσουν να ψάξουν περισσότερα):

-αρχίζει το ματς: το ποδόσφαιρο στη λογοτεχνία
(επιμέλεια Γ. Παππά, εκδ. μεταίχμιο)

-μια θρησκεία χωρίς απίστους
(Ν. Μπογιόπουλος, Δ. Μηλάκας, εκδ. λιβάνη)

-ποδόσφαιρο:μια συγκινησιακή πανούκλα
(Ζαν-Μαρί Μπρουμ, Μαρκ Περελμάν, εκδ. μαύρη λίστα)

-το ποδόσφαιρο ως ιδεολογία
(Gerhard Vinnai, διεθνής βιβλιοθήκη)

-ποδόσφαιρο:μια θρησκεία σε αναζήτηση θεού
(Μανουέλ, Βάθκεθ Μονταλμπάν, εκδ. μεταίχμιο)

-από τις κερκίδες στα χαρακώματα: το ποδόσφαιρο ως αφήγηση του πολέμου. η γιουκοσλαβική εμπειρία
(Ivan Colovic, εκδ. ισνάφι)

-τα χίλια πρόσωπα του ποδοσφαίρου
(Εντουάρντο Γκαλεάνο, εκδ. Ελληνικά Γράμματα)

αρχείο Indymedia

katalipsinf.blogspot.com

μια σύντομη αναδρομή στην ιστορία του ποδοσφαίρου

Η εξέταση των προβληματικών ενός ζητήματος και η εξήγηση των φαινομένων διευκολύνεται πάντα όταν στρεφόμαστε στις ρίζες του. Για αυτό το λόγο, θεωρείται χρήσιμο να γίνει μια αναδρομή στην ιστορία του ποδοσφαίρου.

Μαρτυρίες για ένα παιχνίδι που παιζόταν με μπάλα έρχονται από την Κίνα του 11ου π.Χ. αιώνα. Πρόκειται για το διαδεδομένο εκείνη την εποχή τσου-κου. Το παιχνίδι παιζόταν με δερμάτινη μπάλα η οποία ήταν *γεμισμένη με γυναικεία μαλλιά.* Η μπάλα σπρωχνόταν με το πόδι με σκοπό να καταλήξει σε μια εστία 3-4 μέτρων, φτιαγμένη από μπαμπού πίσω από την οποία βρισκόταν τεντωμένο ένα δίχτυ από μετάξι. Το άθλημα αποτελούσε *βασικό μέρος της στρατιωτικής εκπαίδευσης* των Κινέζων κατά τον 5ο π.Χ. αιώνα. Από *Ρωμαίους στρατιώτες* επίσης παιζόταν το παιχνίδι harapastum, το οποίο με τη σειρά του αποτελεί τη μεταφορά στη Ρώμη του αρχαιοελληνικού Επίσκυρου (ο επίσκυρος πήρε το όνομά του από τη γραμμή με σκύρα που χώριζε το γήπεδο).

Πολλές αναφορές επίσης για παιχνίδια που παίζονταν με τη χρήση σφαίρας υπάρχουν στην αρχαία Ελλάδα. Σε αρχαιοελληνικά κείμενα αναφέρονται πολλά είδη μπάλας ανάλογα με το χρώμα, το μέγεθος, την κατασκευή κ.α. Ο Πλούταρχος αναφέρει την *πάλλα*, τον *πίλο*, την *πορφυρέη*, το *αδρόσφαιρον*, το *μεσόσφαιρον*, το *μικρόσφαιρον*, το *φούλικλον*, τη *ραπτή σφαίρα*, τον *δωδεκάσκυτο*. Ανάλογα με το μέγεθος και την κατασκευή αναφέρονται πέντε: *θύλαξ* (από φούσκα ζώου τυλιγμένη με δέρμα χοίρου ή ελαφιού), *φούλικλος* (ραμμένη με πολύχρωμα κομμάτια ύφασμα και παραγεμισμένη με νήματα ή πούπουλα), *κώρυξ* (με δέρμα χοίρου και παραγεμισμένη με τριμμένα κεραμικά ή αλεύρι), *αρπαστή* (με νήματα μαλλιού σφιχτά), *χωριάτικη* (μεσαίου μεγέθους, με πούπουλα ή κομμάτια σπάγκου και εξωτερικά με δέρμα ή ύφασμα), *τριγών* (από άγνωστο υλικό, πιθανώς πυλό).

Αρκετά είναι και τα παιχνίδια που παίζονταν στην αρχαιότητα με σφαίρα. Σύμφωνα με τον Πολυδεύκη έχουμε τα εξής: *Απόρραξις* ή *ανακρουσία*, *αρπαστόν*, *επίσκυρος*, *κερητίζειν*, *κωρυκομαχία*, *ουρανία* ή *εφηβική*, *τρίγωνον*, *φενίνδα* ή *εφετίνδα*. Σε άλλους συγγραφείς εμφανίζονται τα παιχνίδια *αντισφαίρισις*, *διασφαίρισις*, *ιππαστί σφαίρισις*. Αργότερα στο Βυζάντιο, η σφαίρα

αναφέρεται ως *μάππα,* όπως αναφέρεται ακόμα στην Κύπρο η μπάλα και συνολικά το ποδόσφαιρο.

Προχωρώντας στους νεότερους χρόνους, συναντάμε το παιχνίδι με μπάλα στον Μεσαίωνα. Το παιχνίδι χρησιμοποιούνταν ως έκφραση ανταγωνισμού ανάμεσα σε χωριά ή φατρίες του ίδιου χωριού και οι κανόνες του διέφεραν από τόπο σε τόπο. Ο φανατισμός είναι αυτό που χαρακτήριζε τους παίχτες της εποχής οι οποίοι *έφταναν σε ακρότητες* επιδιώκοντας τη νίκη. Ο Ερρίκος ο Β΄ έφτασε να απαγορεύσει το παιχνίδι, ενώ στο Λονδίνο του 1175, οι κάτοικοι άρχισαν να διαμαρτύρονται για τον βίαιο τρόπο με τον οποίο παιζόταν το παιχνίδι κατά τη διάρκεια του καρναβαλιού. Οι ρίζες του παιχνιδιού με την μπάλα βρίσκονται στους αγρούς και τους δρόμους και διεξαγόταν ανάμεσα σε αγροτόπαιδα και μαθητευόμενους. Οι αρχές και η υψηλή κοινωνία δεν μπορούσαν παρά να αποστρέφονται αυτή τη θορυβώδη ασχολία και να προσπαθούν να την εμποδίσουν. Το γεγονός ότι κρατούσε τους ανθρώπους μακριά από τα επαγγέλματα και την άσκηση των χριστιανικών τους καθηκόντων, όπως και το γεγονός ότι η ανάπτυξη του παιχνιδιού με την μπάλα κρατούσε τους εμπλεκόμενους μακριά από την πρακτική άσκηση της τοξοβολίας και άλλων στρατιωτικών δεξιοτήτων είχε ενοχλήσει ιδιαίτερα τους δημάρχους, κληρικούς, στρατιωτικούς και αφέντες. Παρόλες τις προσπάθειές τους όμως, το παιχνίδι (το οποίο ακόμα δεν είναι το ποδόσφαιρο που γνωρίζουμε) γνώριζε άνθηση, φτάνοντας στην Βενετία του 17ου αιώνα και το *λεξικό της Ακαδημίας Κρούσκα* στο οποίο συναντάμε τα εξής: “ποδόσφαιρο είναι ένα παιχνίδι που παίζεται στη Φλωρεντία με δύο ομάδες, όπως σε παράταξη μάχης, με μια μπάλα φουσκωμένη με αέρα. Μοιάζει με τη σφαιρομαχία, που πέρασε από τους Έλληνες στους Λατίνους και από τους Λατίνους σ’ εμάς”. Το 1617 ο Ιάκωβος Α’ ο Στιούαρτ εξέδωσε στην Αγγλία το “declaration of sports” καταργώντας τις μέχρι τότε απαγορεύσεις και ευνοώντας τη διάδοση του ποδοσφαίρου στα κολέγια. Ο αριθμός των παιχτών κάθε ομάδας καθορίστηκε από τον αριθμό των σπουδαστών κάθε κολεγιακού θαλάμου (δέκα άτομα) συν ένα παιδαγωγό. Μέχρι το 1820 το παιχνίδι είχε αποκτήσει κανονισμούς παραπλήσιους με τους σημερινούς.

Στον 19ο αιώνα μπορούμε να πούμε ότι εδράζεται ουσιαστικά η γέννηση του σύγχρονου ποδοσφαίρου και χαρακτηρίζεται από

τις συνέπειες που είχε πάνω του η ανάπτυξη των αστικών βιομηχανικών κέντρων. Το παλιό απείθαρχο παιχνίδι των αγρών και των δρόμων δεν μπορούσε να έχει θέση στην διαμορφούμενη πραγματικότητα. Οι πόλεις πια, περνούν νομοθεσίες ώστε το ποδόσφαιρο να “φύγει από τους δρόμους”. Αυτό συνεπαγόταν πως έπρεπε να βρεθούν οι τόποι εκείνοι στους οποίους θα επιτρέπεται κα θα μπορεί να παίζεται. Η “λύση” βρέθηκε τη δεκαετία του 1850 από τα *ιδιωτικά σχολεία* της Αγγλίας, με προεξέχον αυτό του Ίτον. Η εγκατάσταση του ποδοσφαίρου στα ιδιωτικά σχολεία αποτελεί μια φόρμα ελέγχου την οποία διαχειρίστηκαν οι ιερωμένοι καθηγητές για να εκτονώσουν και ελέγξουν τη βίαιη συμπεριφορά της πλειοψηφίας των μαθητών τους. Η εξουθενωτική ενασχόληση στο γήπεδο μαζί με την υπόσχεση της “ηρωοποίησης” των “καλών παιχτών”, δεν άφηναν αντοχές και περιθώρια στους μαθητές για κινήσεις απιθαρχίας ή βιαιοπραγιών. Η θρησκεία έγινε η ραχοκοκαλιά αυτής της μεταστροφής εισάγοντας αυτό που ονομάζεται *“μυϊκός χριστιανισμός”* και καθόρισε σε μεγάλο βαθμό την εξέλιξη των αθλημάτων όπως τα γνωρίζουμε σήμερα.

Από το σημείο αυτό και με το πέρασμα του χρόνου ξεκινάει η διαδικασία δημιουργίας τοπικών συλλόγων και πρωταθλημάτων με διαφορετικούς κατά τόπους κανόνες μέχρι το 1863 οπότε εφαρμόστηκαν οι κανονισμοί του Συνδέσμου Ποδοσφαίρου στο Λονδίνο και τα πέριξ. Στην επαρχία της Αγγλίας συνέχιζαν να υφίστανται τοπικοί κανόνες ως την υιοθέτηση των κεντρικών το 1877. Το ποδόσφαιρο εν τω μεταξύ διαδόθηκε ραγδαία στην Λατινική Αμερική από Άγγλους ναυτικούς, ενώ το 1904 ιδρύθηκε η FIFA (Federation International de Football Assocication).

Στον ελλαδικό χώρο το άθλημα εμφανίστηκε στις αρχές του 20ου αιώνα στη Θεσσαλονίκη, την Πάτρα και τον Πειραιά όταν άραζαν Αγγλικά πολεμικά πλοία και έπαιζαν μεταξύ του ποδόσφαιρο οι ναύτες. Η πρώτη ποδοσφαιρική ομάδα είναι η Ουνιόν Σπορτίβ της Θεσσαλονίκης. Το 1906 προκηρύσσεται το πρώτο πανελλήνιο πρωτάθλημα. Οι βαλκανικοί πόλεμοι και ο Α’ παγκόσμιος διακόπτουν κάθε κίνηση σχετική με το ποδόσφαιρο το οποίο επανέρχεται μετά τις δεκαετίες 1910-1920 με την ίδρυση ποδοσφαιρικών συλλόγων σε διάφορα σημεία του ελλαδικού χώρου.

~~ποδόσφαιρο, μιλιταρισμός, εθνικισμός~~

“Είμαι από κείνους
που μετά τη νίκη τραγουδούν μέχρι αργά τη νύχτα,
που σπάνε τα μούτρα
στον αντίπαλο οπαδό
από κείνους που αν είναι ανάγκη αύριο θα πάνε στο μέτωπο
και αντί για σημαία αθλητική
θα κρατάνε στο χέρι τουφέκι...”

Το παραπάνω αποτελεί ποίημα του Ντεντέλικο Νέσα Ποπάνιτς, δημοσιευμένο στο βιβλίο με τίτλο *η καρδιά στο χορτάρι*, στο Βελιγράδι του 1982. Αντικατοπτρίζει με τον πιο εύγλωτο τρόπο ότι ο αθλητισμός είναι το προπαρασκευαστικό στάδιο του πολέμου. Πολύ περισσότερο βέβαια το ποδόσφαιρο, ως το άθλημα των εκατομμυρίων οπαδών και των “μεγάλων συγκινήσεων”. Η ιδέα αυτή βρήκε την εφαρμογή της στην πρώην Γιουκοσλαβία την περίοδο που επακολούθησε το θάνατο του Τίτο και έκτοτε αποτέλεσε την ιδεολογική πλατφόρμα στην οποία κινήθηκαν ομάδες, οπαδοί, παράγοντες και εξουσίες. Τις παραμονές της έναρξης του πολέμου στην πρώην Γιουκοσλαβία η βασική προπαγάνδα του σέρβικου εθνικισμού εκφράστηκε κατά κύριο λόγο μέσω των *αθλητικών εφημερίδων*. Οι χούλιγκανς των ομάδων του Βελιγραδίου αποτελούσαν την πρώτη ύλη, τους έτοιμους να θυσιαστούν για τα εθνικά ιδεώδη τα οποία άλλωστε εξυμνούσαν στα γήπεδα αντιμετωπίζοντας τους αντιπάλους τους. Κάπως έτσι ο σφαγέας Αρκάν στρατολόγησε μέσα από τις τάξεις των οπαδών του Ερυθρού Αστέρα αυτούς που μετέπειτα θα στελέχωναν τις διάσημες *τίγρεις*. Την περίοδο που προηγήθηκε της σύρραξης και υπό συνθήκες εθνικιστικής έξαρσης, οι οπαδοί των δύο ομάδων του Βελιγραδίου (Αστέρας και Παρτιζάν) έπαψαν τις μεταξύ τους συγκρούσεις και επιδόθηκαν μέσω συνθημάτων σ’ έναν διαγωνισμό εθνικής συνείδησης με σκοπό να αποδείξουν ο ένας στον άλλο το μέγεθος του πατριωτισμού τους. Το ίδιο συνέβαινε και στην Κροατία μεταξύ των οπαδών της Δυναμό και της Χάιντουκ. Οι εθνικιστικοί κύκλοι και οι δυσώδεις αντιλήψεις και επιδιώξεις τους είχαν έτοιμους τους στρατούς τους. Σε δημοσίευμα το

Δεκέμβρη του 1991 στην *επιθεώρηση του Αστέρα* γράφεται για τον Αρκάν το παρακάτω: "Όλοι με τα μαλλιά κομμένα κανονικά, με τους μαύρους στρατιωτικούς μπερέδες περπατούν τραγουδώντας: Ο Σέρβικος στρατός είμαστε εμείς, οι τίγρεις του Αρκάν, εθελοντές από τον πρώτο ως τον τελευταίο, η Σέρβικη γη δεν παραδίδεται σε κανένα. Σαν το βήμα και το ποδοκρότημα να έδιναν δύναμη και ρυθμό στη μελωδία. Εξαφανίζονται στο δάσος αλλά τα λόγια τους αντηχούν: στον αγώνα, στη μάχη, στην έφοδο, Σέρβε μου εγέρθητι, ποτέ μην απομακρύνεσαι από την εστία σου. Η δόξα κι ο Θεός προστατεύουν τον Σέρβο στρατιώτη. Γυρνώ το χρόνο πίσω και προσπαθώ να δω όλους αυτούς τους θαρραλέους νέους στα γήπεδα όλης της Ευρώπης. Θυμάμαι με ακρίβεια που βρισκόταν ο καθένας τους, ποιός κυμμάτιζε πρώτος τη σημαία, ποιός άναβε τη δάδα...".

Οι ενοχλητικοί χούλιγκανς που πρέπει να καταστέλλονται σε περιόδους "ειρήνης", αποτελούν για τους μηχανισμούς πρώτης τάξης κρέας για τα κανόνια όταν αυτό απαιτηθεί. Το γήπεδο το οποίο παρουσιάζεται αθώα ως μέρος και μέσο κοινωνικοποίησης, το γήπεδο το οποίο πλέον ανοίγει τις αγκάλες του σε ένα ευρύ φάσμα θεατών, "ξεπερνώντας" σε κάποια μέρη ή έχοντας "ξεπεράσει" σε άλλα το πρόβλημα της βίας, δεν έπαψε ποτέ να είναι το εκκολαπτήριο στρατών. Μπορεί αυτοί οι στρατοί κατά περίπτωση να μην εκφράζονται τόσο εντός των γηπέδων αλλά υπάρχουν και στήνουν τις δικές τους μάχες, τις δικές τους νίκες, τις δικές τους ήττες και απώλειες. Και σίγουρα θα αποτελούν τις εφεδρείες που θα "ενωθούν για τον κοινό σκοπό" που θα τεθεί από τα αφεντικά τους.

Οι μελετητές του Κράτους του 20ου αιώνα έχουν επισημάνει πως για αυτό (*το κράτος*), ο αθλητισμός είναι κατά κύριο λόγο *προστρατιωτική εκπαίδευση*. Λίγο πριν την έναρξη του Α' παγκοσμίου πολέμου Ο Γάλλος Henri Degranges, διευθυντής της αθλητικής εφημερίδας Auto και δημιουργός του ποδηλατικού γύρου Γαλλίας, δήλωνε ότι "ο πόλεμος τελικά είναι μόνον αθλητισμός, μια μεγάλη αθλητική σύγκρουση ανάμεσα σε δύο έθνη". Να σημειωθεί ότι στη Γαλλία μέχρι τα τέλη του 1926 η διδασκαλία φυσικής αγωγής υπαγόταν στο υπουργείο Πολέμου.

Μεταξύ των δύο παγκοσμίων πολέμων, ο αθλητισμός έγινε το σύμβολο του εθνικού αγώνα και οι αθλητές εκπρόσωποι του

έθνους και ήρωες πολέμου, οι εγγυητές του συνδετικού ιστού της εθνικής κοινότητας. Οι οπαδοί είναι αναμφισβήτητο και περήφανο μέρος αυτών που θα εγγυηθούν την τιμή του έθνους.

Το πρωτοπόρο κράτος στη χρησιμοποίηση συγκεκριμένα του ποδοσφαίρου για πολιτικούς σκοπούς είναι η φασιστική Ιταλία του Μουσολίνι. Ο φασίστας δικτάτορας δεν παρέλειψε να επωφεληθεί από τη διοργάνωση του δεύτερου παγκοσμίου κυπέλου στην Ιταλία το 1934 για να αναγορεύσει μέλη της εθνικής ομάδας σε "στρατιώτες στην υπηρεσία του έθνους", αλλά και να προειδοποιήσει τους παίχτες λέγοντας "νίκη ή θανατος". Ο υπουργός προπαγάνδας του ναζιστικού καθεστώτος Γκέμπελς έλεγε ότι "για τον απλό κόσμο, το να κερδίσεις έναν διεθνή αγώνα είναι πιο σημαντικό από το να κατακτήσεις μια πόλη", ενώ το 1942 οι έντεκα ποδοσφαιριστές της Δυναμό Κιέβου εκτελέστηκαν στην Ουκρανία από τις ναζιστικές δυνάμεις κατοχής επειδή κέρδισαν ποδοσφαιρικό αγώνα εναντίον της εθνικής Γερμανίας. Στα χρόνια που ακολούθησαν τον Β' παγκόσμιο και σε όλη τη διάρκεια του *ψυχρού πολέμου* ο αθλητισμός εν γένει και το ποδόσφαιρο ειδικά αποτέλεσαν την προέκταση της αντιπαλότητας. Τα καθεστώτα του πάλαι ποτέ "υπαρκτού σοσιαλισμού" επένδυσαν στον αθλητισμό και την αθλητική τεχνολογία δημιουργώντας ένα τερατώδες κατασκεύασμα πειθαρχίας και ντόπας στον πόλεμο με τα καπιταλιστικά κράτη. Ο Ζόραν Ζούγιοβιτς έβλεπε στον αθλητισμό του Κομμουνιστικού Γιουκοσλαβικού κράτους δύο καθήκοντα: "Το πρώτο, η ισχυροποίηση του σώματος για μια μεγάλη ανανέωση της χώρας και το δεύτερο, να καταστεί προσιτός για όλους ώστε να συγκεντρωθεί και να ενοποιηθεί η νεολαία μας, ανεξάρτητα από τη σωματική διάπλαση και κατάσταση. Το πιο μεγάλο και ιερό καθήκον συνίσταται στο να βοηθήσει αδελφικά και με αφοσίωση στο Μέτωπο". (από την ιδρυτική διακήρυξη του Ερυθρού Αστέρα)

Τα παραδείγματα που αναφέρονται στη σχέση του ποδοσφαίρου με τον μιλιταρισμό και τον εθνικισμό δεν αποτελούν κάποιες περίεργες και κατακριτέες "παρεκτροπές", αλλά αναπόδραστη κατάληξη και προϊόν της σύμμειξης πειθαρχίας, ανοιχτής επιθετικότητας και κρατικού ελέγχου. Κοιτώντας ανταγωνιστικά αγωνίσματα περασμένων αιώνων, διαφαίνεται ότι εξυπηρέτησαν την ανάπτυξη στρατιωτικών δεξιοτήτων και ως τέτοια ιδώθηκε η γυμναστική από τις εξουσίες. Το λεγόμενο "κίνημα της γυμναστικής" στη Γερμανία γεννήθηκε με την προετοιμασία του

“απελευθερωτικού αγώνα” ενάντια στον Ναπολέοντα και ο εθνικιστής “πατέρας της γυμνστικής” Γιαν, διακήρρυτε την “προστασία της νεολαίας από την μαλθακότητα για να διατηρηθεί γερή για την πατρίδα”. Κατά το μέσο τελευταίο του 19ου αιώνα εισήχθησαν οι σωματικές ασκήσεις και στα Πρωσικά σχολεία μετά από εισήγηση του μιλιταριστή Σπίες στην Πρώσικη βασιλική οικογένεια πείθοντας ότι η γυμανστική θα μπορούσε να αποτελέσει μια άμεση μορφή στρατιωτικής εκγύμναση. Οι “ασκήσεις πειθαρχίας” παρήγαγαν έναν πειθαρχημένο υπήκοο σε περιόδους ειρήνης κι έναν αποφασισμένο μαχητή σε περιόδους πολέμου. Δεν είναι άλλωστε τυχαίο ότι οι διεθνείς αθλητικές συναντήσεις πρωτοεμφανίστηκαν κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα, εποχής ανερχόμενου εθνικισμού και ιμπεριαλισμού. Ο εμπνευστής αυτών των συναντήσεων και των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων Βαρώνος ντε Κουμπερτέν ήταν ένας πεπεισμένος μιλιταριστής ο οποίος τη στιγμή που μιλούσε για συναδέλφωση των λαών μέσω του αθλητισμού ήταν ο ίδιος που προετοίμαζε τη Γαλλική νεολαία για τα πεδία της σφαγής πιστεύοντας ότι η λαχτάρα της μάχης είναι ριζωμένη στην ανθρώπινη φύση. Αργότερα ο Χίτλερ στο “ο αγών μου” έγραφε: “Δώστε στον Γερμανικό λαό έξι εκατομμύρια σώματα με άμεμπτη αθλητική εκγύμανση, όλα φλεγόμενα με φανατική αγάπη για την πατρίδα οτυς και γαλουχημένα με το υψηλότερο επιθετικό πνεύμα, και σε λιγότερο από δύο χρόνια, αν είναι ανάγκη, ένα εθνικό κράτος θα έχει δημιουργήσει ένα στρατό”.

Πριν από κάθε αγώνα ποδοσφαίρου στα παγκόσμια πρωταθλήματα ακούγονται οι αιματοβαμμένοι εθνικοί ύμνοι των ομάδων που συμμετέχουν και το γήπεδο γίνεται το πεδίο μάχης όπου θα ξεκαθαριστούν εθνικές διαφορές, θα φουντώσει το εθνικό αίσθημα και η περηφάνεια των υπηκόων-θεατών, θα αναμοχλευτούν πάθη, θα καταπραϋνθούν ταξικές διαφορές, θα ξεχάσουν οι καταπιεσμένοι τους καταπιεστές τους παρακολουθώντας την εθνική ομάδα-στρατό να θριαμβεύει ή να ηττάται από κάποια άλλη ομάδα-στρατό.

Οι ντοπαρισμένες συνειδήσεις θα πανηγυρίσουν έξαλλα όταν κερδίσουν τη μάχη, θα κατακλυστούν από αισθήματα μεγαλείου και εθνικής περηφάνειας, θα υψώσουν τις εθνικές σημαίες που τους καταπιέζουν αλλά τους “ενώνουν” στα πεδία των μαχών, θα λιντσάρουν, εξευτελίσουν, δολοφονήσουν όποιον “υποδεέστερο”

τολμήσει να τους νικήσει, όπως έκαναν οι ωρυώμενοι ελληνάρες μετά την ήττα της εθνικής ελλάδος από την αντίστοιχη της αλβανίας το 2006, θα δολοφονήσουν τον ποδοσφαιριστή-προδότη που θα ευθύνεται για την ήττα της πατρίδας, όπως συνέβη με τον Κολομβιανό αμυντικό Αντρές Εσκομπάρ όταν το αυτογκόλ που έβαλε κατά τη διάρκεια αγώνα στο μουντιάλ του 1994 στέρησε τη νίκη από την ομάδα...

> "Οι σωματικές ασκήσεις χωρίς διανοητικές ασκήσεις οδηγούν σ' ανθρώπους που γίνονται πρώτα κτήνη κι ύστερα τροφή για κανόνια".
>
> Ερνστ Μπλοχ (*η αρχή της ελπίδας, Φρανκφούρτη 1952*)

ποδόσφαιρο, οικονομία, εργασία

1. οι υπερφυσικοί ήρωες του γηπέδου και οι μπίζνες

Υπάρχει ο κοινός τόπος που λέει ότι κάθε κοινωνική δραστηριότητα και εκδήλωση στον καπιταλισμό καθορίζεται από τους νόμους της αγοράς και την επιδίωξη του κερδούς εκ μέρους των κυριάρχων. Υπάρχει η μεταφορά του ποδοσφαίρου από τις αλάνες στα κολέγια των ιερωμένων διευθυντών όταν πλέον άρχίσαμε να περνάμε στην ανάπτυξη των αστικών βιομηχανικών κέντρων (όπως είδαμε στη σύντομη αναδρομή στην ιστορία του ποδοσφαίρου) και η μετέπειτα ίδρυση των ποδοσφαρικών ομάδων με τη θέσπιση κεντρικών κανόνων διεξαγωγής. Ένα σύστημα που δεν αφήνει τίποτα ανεκμετάλευτο δε θα μπορούσε να μην επωφεληθεί και από την εξέλιξη μιας τόσο μαζικά αγαπητής δραστηριότητας. Όπως γράφει λοιπόν ο Β. Μέιζελ το 1958, “όταν απαιτήθηκε από τους ανθρώπους, που ήθελαν να παρακολουθήσουν έναν αθλητικό αγώνα, το πρώτο εισιτήριο, θεμελιώθηκε ο επαγγελματισμός”. Όπου επαγγελματισμός βέβαια, σημαίνει εμπορευματοποίηση. Η εμφάνιση του επαγγελματικού ποδοσφαίρου εδράζεται στην Αγγλία και λειτούργησε ως υπόδειγμα επιχειρηματικότητας. Τα επαγγελματικά πλέον σωματεία λειτουργούν ως κερδοσκοπικές επιχειρήσεις του τομέα των υπηρεσιών και εμπορεύονται τους ποδοσφαιρικούς αγώνες. Οργανώνονται ως Ανώνυμες Εταιρείες οι μετοχές των οποίων βρίσκονται πλειοψηφικά στα χέρια των βιομηχάνων που επενδύουν όλο και πιο πολύ στο επικερδές θέαμα. Το εμπόρευμα-ποδόσφαιρο απαιτεί επένδυση κεφαλαίου (στάδια, χώροι εκγύμνασης, στελέχωση, προσωπικό) και η οικονομική του επιτυχία βασίζεται στις επιτυχίες των ομάδων. Αυτές με τη σειρά τους απαιτούν την παρουσία της κατάλληλης εργασιακής δύναμης: παίκτες και προπονητές. Μ’ αυτόν τον τρόπο ξεκίνησε το αλισβερίσι επιχειρηματιών, κυνηγών ταλέντων και ερασιτεχνών παικτών σε αναζήτηση καριέρας, ήτοι στο ρόλο του εργατικού δυναμικού που θα εξασφάλιζε την επιτυχή συνέχεια της εταιρείας: “Ο επαγγελματίας είτε υποτάσσεται είτε πρέπει να εγκαταλείψει τελείως. Οι ασημένιες και χρυσές αλυσίδες μιας ριψοκίνδυνης

σταδιοδρομίας τον δένουν με τους εμπορικά προσανατολισμένους διευθυντές των σωματείων. Δεν μπορεί να χρησιμοποιήσει τις καλύτερες ικανότητές του για δικό του όφελος, αφού παραμένει ένα αγοραίο εμπόρευμα, που διατίθεται κατά την αποκλειστική διάκριση του σωματείου του” (Ρ. Κιρν και Α. Νέιταν, “το ποδόσφαιρο”, Φρανκφούρτη 1958).

Από την εποχή που πρωτοεμφανίστηκε το επαγγελματικό ποδόσφαιρο στην Αγγλία μέχρι σήμερα έχουν αλλάξει αρκετά πράγματα χωρίς να έχει χαθεί ούτε στο ελάχιστο η “ενοποιητική” του δύναμη. Από την πρώιμη βιομηχανική περίοδο κατά την οποία οι ιδιοκτητές ομάδων-βιομήχανοι “μοιράζονταν” το “όραμα” του σωματείου με τους υπηκόους τους δημιουργώντας πειθήνιους οπαδούς-καθωσπρέπει πελάτες που υπακούν και είναι όλο και πιο έτοιμοι να πληρώσουν αδρά για τη “χαρά του παιχνιδιού” ως σήμερα, αυτή η δύναμη έχει μείνει απαράλλαχτη δίνοντας όλο και περισσότερα κέρδη σε κάθε λογής επιχειρήσεις σε όλους τους τομείς: επιχειρήσεις αθλητικών ειδών, διαφημιστικές, τηλεοπτικές, αθλητικής τεχνολογίας, εταιρείες τζόγου (κρατικές και μη) που κερδίζουν ασύλληπτα ποσά, αναγκάζοντας μας να καταλάβουμε πως όταν μιλάμε για το ποδόσφαιρο, αναφερόμαστε στην καρδιά της βιομηχανίας του θεάματος. Ενδεικτικά, στην Ελλάδα του 2003, ο τζίρος του συνόλου των δραστηριοτήτων που αγγίζουν το ποδόσφαιρο άγγιξε τα 900 δισεκατομμύρια δολλάρια, με προοπτική αύξησης 7% ετησίως. Την ίδια στιγμή, 25 ΠΑΕ δεν είχαν πληρώσει ληξιπρόθεσμες οφειλές στο δημόσιο, 20 εμφανίστηκαν ζημιογόνες, 16 χρωστάνε στο ΙΚΑ 122 εκατομμύρια ευρώ και το κράτος χάρισε στους επιχειρηματίες του ποδοσφαίρου 5 εκατομμύρια ευρώ ως χορηγία του ΟΠΑΠ. Μπορούμε να φανταστούμε τι συμβαίνει σε χώρες όπου το άθλημα βρίσκεται σε μεγαλύτερο βαθμό ανάπτυξης.

Επιστρέφοντας στο “καύσιμο” αυτής της βιομηχανίας, τους ποδοσφαιριστές, δεν μπορούμε παρά να γελάσουμε με τις δοξασίες (παλαιότερων και νεότερων) περί “αγάπης για τη φανέλα” και άλλων τέτοιων φαιδρών. Ειδικότερα σήμερα, με τους υπερφυσικούς κροίσους των οποίων το σώμα-μηχανή έχει γίνει πεδίο ατελείωτων πειραματισμών με στόχο τις όλο και πιο υψηλές αποδόσεις και κατάληξη αμέτρητα έσοδα και σωρεία τραυματισμών με το παραμικρό. Στον κανιβαλιστικό αυτό κόσμο τα πάντα

αγοράζονται και πουλιούνται, τα πάντα είναι εμπόρευμα. Οι φράσεις του τύπου "αγοράστηκε ο τάδε παίκτης", "πουλήθηκε ο δείνα", "η τιμή του βρίσκεται σε διαπραγμάτευση" κοκ δεν προκαλούν έκπληξη σε κανέναν και καμία. Οι πολυτραυματίες άνθρωποι-μηχανές του θεάματος πληρώνονται αδρά γι αυτό που είναι: βραχύβια καύσιμη ύλη.

2. η πλέμπα των μουντιάλ

Πέρα από τους αριθμούς, τα αμύθητα ποσά και τις δουλειές των επιχειρηματιών όμως υπάρχει η ζοφερή πραγματικότητα του κόσμου της εργασίας, της πλέμπας των μουντιάλ. Όλο αυτό το αόρατο πλήθος που εξοντώνεται στην κατασκευή αθλητικών ειδών, εγκαταστάσεων και γηπέδων στον τρίτο κόσμο και όχι μόνο. Οι μπάλες με τα λογότυπα των σπόνσορων του μουντιάλ ράβονται έναντι 1 δολλαρίου από παιδιά στο Πακιστάν και την Ινδία - σύμφωνα με την οργάνωση "Global March against Child Labour" υπολογίζονται σε 25000 και στις δύο χώρες - και δεν θα αναφερθούμε στις γνωστές επικερδείς δραστηριότητες εταιρεών σαν τη Nike κ.α. σε χώρες του τρίτου κόσμου, ούτε στα εργατικά ατυχήματα του κατασκευαστικού που σημειώνουν αλματώδη αύξηση κάθε φορά που κάποιο μεγάλο αθλητικό γεγονός πρόκειται να λάβει χώρα οπουδήποτε στον κόσμο (το έργο το είδαμε και στην "ισχυρή Ελλάδα" των Ολυμιακών Αγώνων). Θα κάνουμε όμως μια αναφορά, για την ιστορία, στη στάση που κράτησε η CGT (η Γαλλική Γενική Συνομοσπονδία Εργασίας προσκείμενη στο ΚΚΓ), η οποία χαρακτήρισε το μουντιάλ της Γαλλίας ως *γιορτή των λαών*, "κρέμασε" τη μεγάλη απεργία των εργαζομένων στην air france δηλώνοντας πως δεν θα επιτρέψει την παρεμπόδιση του Παγκόσμιου Κυπέλου από κοινωνικές αντιπαραθέσεις και παραχώρησε τη συνδικαλιστική της αστυνομία ως αρρωγό στο έργο της "διασφάλισης της τάξης" από το Γαλλικό κράτος...

Όσο για το φετινό μουντιάλ, έχει γίνει ήδη γνωστός (όσο επιτρέπει βέβαια η "γιορτή") ο αγώνας των απλήρωτων εργαζόμενων στη Ν. Αφρική και η καταστολή που έχουν δεχθεί στη διεκδίκηση των δεδουλευμένων τους. Για την Ν. Αφρική του μουντιάλ του 2010, είναι προτιμότερο να μας μιλήσουν μέσω του zabalaza.net οι Αφρικανοί σύντροφοι:

Το Αναρχικό Κομμουνιστικό Μέτωπο Ζαμπαλάζα είναι εναντίον της υποκρισίας της κυβέρνησης να παρουσιάσει το Παγκόσμιο Κύπελλο Ποδοσφαίρου FIFA 2010 ως ευκαιρία για να ανέβει το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο των κατοίκων της Νότιας Αφρικής και της ηπείρου γενικά. Είναι ξεκάθαρο πως αυτή η "ευκαιρία" είναι το συμφέρον του παγκόσμιου και τοπικού κεφαλαίου και της άρχουσας τάξης της Νοτίου Αφρικής. Το αθλητικό αυτό γεγονός θα έχει άσχημες επιπτώσεις για τους φτωχούς και την εργατική τάξη της Νοτίου Αφρικής, κάτι που έχει αρχίσει να φαίνεται ήδη.

Η κυβέρνηση ξόδεψε τεράστια χρηματικά ποσά σε υποδομές και στάδια που δεν θα ξαναγεμίσουν ποτέ, κι αυτό ενώ η ανεργία είναι στο 40% και υπάρχει απίστευτη φτώχεια. Τα τελευταία πέντε χρόνια οι εργαζόμενοι φτωχοί έχουν εκδηλώσει πολλές φορές το θυμό τους με πάνω απο 8.000 διαμαρτυρίες ζητώντας στέγαση και βασικές υπηρεσίες. Το γεγονός πως η κυβέρνηση προτιμά να ξοδεύει χρήματα για αθλητισμό δείχνει την αποτυχία του νεοφιλελεύθερου καπιταλιστικού μοντέλου και της οικονομολογικής ιδέας οτι "αν κερδίζουν πολλά οι πλούσιοι, κάτι θα πέσει και στους φτωχούς" (trickle-down economics) ενώ στη πραγματικότητα δε γίνεται τίποτε άλλο παρά να αυξάνει η φτώχεια παγκοσμίως. Παρότι έλεγε άλλα στο παρελθόν, τώρα η κυβέρνηση άλλαξε ρότα λέγοντας οτι το Παγκόσμιο Κύπελλο δεν είναι κερδοσκοπικό.

Η Νότια Αφρική χρειάζεται επειγόντως υποδομές, ειδικά για δημόσιες μεταφορές που σε ορισμένες πόλεις όπως το Johannesburg δεν υπάρχει καθόλου. Το τρένο Gautrain που ξεκίνησε τη λειτουργία του στις 8 Ιουνίου (για το Παγκόσμιο Κύπελλο) είναι η μεγαλύτερη ειρωνεία: σε μια χώρα που η πλειοψηφία χρησιμοποιεί καθημερινά ιδιωτικά μικρά λεωφορεία-ταξί σε άσχημη μηχανολογική κατάσταση για μετακινήσεις μεταξύ πόλεων, το Gautrain προσφέρει γρήγορη σύνδεση του Johannesburg με τη Pretoria αρκεί να έχουν να πληρώσουν το ακριβό εισιτήριο. Η ιδιοκτήτρια εταιρία των αεροδρομίων της Νοτίου Αφρικής (ACSA) έχει ξοδέψει δισεκατομμύρια για αναβαθμίσεις των αεροδρομίων της, όπως έχει κάνει και η ιδιωτικοποιημένη εταιρία εθνικών οδών (SANRAL) για να εγκαταστήσει νέα δίκτυα διοδίων, ενώ όλα αυτά τα έργα δεν βοηθούν τους φτωχούς.

Οι δήμοι προσπαθούν να ομορφύνουν τις πόλεις καθώς η κυβέρνηση προσπαθεί να κρύψει τη πραγματικότητα. Πάνω απο 15.000 άστεγοι άνθρωποι και παιδιά του δρόμου έχουν κλειστεί σε ιδρύματα μόνο στο Johannesburg, και στο Cape Town ο δήμος έδιωξε χιλιάδες φτωχών απο καταλήψεις στέγης πριν το Παγκόσμιο Κύπελλο. Ο δήμος του Cape Town προσπάθησε ανεπιτυχώς να εκδιώξει 10.000 κατοίκους του Joe Slovo απο τα σπίτια τους για να τους κρύψει απο τουρίστες, και αλλού κάτοικοι εκδιώχθηκαν για να γίνει χώρος για στάδια και πάρκα αναψυχής ενώ δίπλα υπάρχουν σχολεία με σπασμένα παράθυρα και παλιά κτίρια. Αν και πολλοί Νοτιοαφρικανοί δεν υποστηρίζουν το Παγκόσμιο Κύπελλο, άλλοι πέφτουν θύματα εθνικιστικής προπαγάνδας που κρύβει το πραγματικό πρόσωπο του τσίρκου που λέγεται Παγκόσμιο Κύπελλο. Κάθε Παρασκευή είναι η "αθλητική Παρασκευή" όπου το "έθνος" παροτρύνεται (και τα παιδιά στα σχολεία εξαναγκάζονται) να φοράνε μπλουζάκια Bafana-Bafana. Βλέπεις σημαίες στα αυτοκίνητα, ανθρώπους να μαθαίνουν το χορό Diski που χορεύεται στις εκδηλώσεις για τους τουρίστες, και καταναλωτές να αγοράζουν κουκλάκια με τη μασκότ Zakumi.

Όποιος μένει σκεπτικιστής μπροστά σε αυτά ονομάζεται αντι-πατριωτικός, κάτι που το είδαμε όταν ζήτησαν απο τους απεργούς του σωματείου των Νοτιοαφρικανών εργαζομένων στα μέσα μεταφοράς (SATAWU) να επιστρέψουν στη δουλειά τους "για λόγους εθνικού συμφέροντος" [3]. Ενώ ένα εκατομμύριο θέσεις εργασίας έχουν χαθεί το προηγούμενο έτος, οι φανφάρες της κυβέρνησης οτι το Παγκόσμιο Κύπελλο δημιούργησε 400.000 θέσεις εργασίας είναι θρασείς. Οι θέσεις που δημιουργήθηκαν είναι ως επι το πλείστον επισφαλείς καθώς γίνονται με Συμβόλαια Ορισμένου Χρόνου και με εργαζομένους που δεν είναι οργανωμένοι σε σωματεία και πληρώνονται λιγότερα απο τον ελάχιστο μισθό.

Πέρα απο τη καταστολή των σωματείων, τα κοινωνικά κινήματα επίσης έχουν δεχτεί την εχθρότητα του κράτους, καθώς έχει απαγορέψει ανεπίσημα όλες τις συγκεντρώσεις κατά τη διάρκεια των αθλητικών γεγονότων. Μάλιστα ίσως αυτή η απαγόρευση να υπάρχει ήδη απο τη 1η Μαρτίου. Σύμφωνα με τη Jane Duncan:

Μια γρήγορη έρευνα που έγινε τη τελευταία εβδομάδα στους δήμους που φιλοξενούν εκδηλώσεις του Παγκόσμιου Κυπέλλου δείχνει οτι έχουν απαγορευτεί οι συγκεντρώσεις. Σύμφωνα με το δήμο του Rustenberg "συγκεντρώσεις δεν γίνονται λόγω του Παγκόσμιου Κυπέλλου". Το ίδιο είπε και ο δήμος της Mbombela. Το δημαρχείο του Cape Town λέει συνεχίζει να δέχεται αιτήσεις για συγκεντρώσεις αλλά αυτό "μπορεί να είναι πρόβλημα" κατά τη διάρκεια των αθλητικών εκδηλώσεων. Οι συγκεντρώσεις απαγορεύονται απο την αστυνομία στους δήμους Nelson Mandela Bay και Ethekwini.

Παρόλο που το σύνταγμα βαφτίζεται "προοδευτικό" δεν προστατεύει την ελευθερία και την ισότητα, και αυτές οι απαγορεύσεις είναι εξόφθαλμα εναντίων του συνταγματικού δικαιώματος συνάθροισης και ελευθερίας του λόγου. Ωστόσο τα κοινωνικά κινήματα στο Johannesburg, μαζί με το Φόρουμ Εναντίων των Ιδιωτικοποιήσεων δεν το βάζουν κάτω τόσο εύκολα,και κατάφεραν να πάρουν την άδεια να διαδηλώσουν τη πρώτη ημέρα του Παγκόσμιου Κυπέλλου με τη βοήθεια του Ινστιτούτου Ελευθερίας του Λόγου. Δυστυχώς η διαδήλωση εξαναγκάστηκε να γίνει τρία χιλιόμετρα μακρυά απο το στάδιο όπου δεν θα λάβει τη προσοχή των ΜΜΕ που φοβάται η κυβέρνηση.

Όχι μόνο το κράτος καταπατά άγρια τους φτωχούς και κάθε εκδήλωση ενάντια στο Παγκόσμιο Κύπελλο, ζωγραφίζοντας μια εικόνα της Νοτίου Αφρικής με τα χέρια της ανοιχτά σε όσους έρχονται στα ακριβά ξενοδοχεία της, αλλά το κάνει αυτό υπό τις οδηγίες της νόμιμης εγκληματικής αυτοκρατορίας του Sepp Blatter που ονομάζεται FIFA (και σωστά το Κοινωνικό Φόρουμ Durban την ονομάζει THIEFA, δηλαδή κλέφτρα). Όχι μόνο αναμένεται να κερδίσουν 1,2 δις Ευρώ μέσα στο 2010, αλλά έχουν ήδη κερδίσει πάνω απο 1 δις από τα δικαιώματα στα ΜΜΕ.

Στα στάδια και στις περιοχές γύρω απο αυτά που δόθηκαν στη FIFA για όσο διαρκούν τα αθλητικά γεγονότα (χωρίς φορολογία, ουσιαστικά δημιουργώντας περιοχές υπο τον έλεγχο της FIFA όπου οι φόροι και άλλοι νόμοι του κράτους δεν ισχύουν) αλλά και στους δρόμους προς τα στάδια έγιναν εκκαθαρίσεις όσων πουλούσαν προϊόντα που δεν έκδιδε η FIFA καθώς και όσοι κατοικούσαν σε καταλήψεις στέγης κοντά στους δρόμους που οδηγούν στα αεροδρόμια.

Η FIFA, ο ιδιοκτήτης του εμπορικού ονόματος του Παγκόσμιου Κυπέλλου και παρόμοιων προϊόντων έχει μια ομάδα 100 δικηγόρων που ψάχνουν σε όλη τη χώρα για μη-εξουσιοδοτημένα προϊόντα. Αυτά τα προϊόντα κατάσχονται

και οι πωλητές τους συλλαμβάνονται παρόλο που οι περισσότεροι Νοτιοαφρικανοί (και γενικά σε όλη την ήπειρο) αγοράζουν ανεπίσημα προϊόντα καθώς πολύ λίγοι έχουν τα χρήματα που απαιτούνται για τα επίσημα μπλουζάκια. Επίσης η FIFA έχει κλείσει το στόμα των δημοσιογράφων αφού τους απαγορεύει να λένε αρνητικά πράγματα για αυτήν, κάτι που καταργεί την ελευθερία του τύπου.

Η μεγάλη ειρωνεία είναι πως κάποτε το ποδόσφαιρο ήταν το άθλημα της εργατικής τάξης. Η επίσκεψη στο στάδιο ήταν φτηνή και εύκολη για τους ανθρώπους που προσπαθούσαν να ξεχάσουν τη μιζέρια της ζωής τους κάτω απο την εξουσία του αφεντικού και του Κράτους. Σήμερα το επαγγελματικό ποδόσφαιρο και το Παγκόσμιο Κύπελλο δίνουν υπέρογκα κέρδη σε μια μικρή ελίτ (που ξοδεύει δισεκατομμύρια εν καιρό παγκόσμιας καπιταλιστικής κρίσης) και απαιτούν πληρωμή για να βλέπουμε ακριβοπληρωμένους ποδοσφαιριστές. Το ποδόσφαιρο έτσι έχει χάσει τον εργατικό του χαρακτήρα και έχει εμπορικοποιηθεί.

Ο Μπακούνιν κάποτε είπε "οι άνθρωποι πάνε στην εκκλησία για τους ίδιους λόγους που πάνε στη ταβέρνα, για να ξεχάσουν τη μιζέρια τους, να φανταστούν για λίγα λεπτά οτι είναι ελεύθεροι και χαρούμενοι". Ίσως μέσα σε αυτό το πανηγύρι με σημαίες και τυφλό εθνικισμό μπορούμε να προσθέσουμε το άθλημα αυτό ως μια παράμετρο της εξίσωσης που κάνει να φαίνεται ευκολότερο να ξεχνάς παρά να παίρνεις ενεργά μέρος στη μάχη ενάντια στην αδικία και την ανισότητα. Υπάρχουν όμως πολλοί που παίρνουν μέρος, και η εργατική τάξη, οι φτωχοί και οι οργανώσεις τους δεν είναι τόσο ευάλωτες στα ψέμματα όσο θα ήθελε η κυβέρνηση. Από τις προσωρινές καταλήψεις στέγης γύρω απο τα στάδια μέχρι τις μαζικές διαδηλώσεις και τις απεργίες, με άδεια ή χωρίς, παρά τις κατηγορίες "έλλειψης πατριωτισμού" και τις απαγορεύσεις της ελευθερίας του λόγου, εμείς με πείσμα θα κάνουμε τις φωνές μας να ακουστούν για να δείξουμε τις τρομακτικές ανισότητες της κοινωνίας μας και τα παιχνίδια που παίζονται παγκοσμίως εναντίον των ζωών αυτών, πάνω στους οποίους χτίζονται και τελικά θα καταστραφούν

Θερσίτης